

Modersmål: tyrkisk – andetsprog: dansk

En undersøgelse over et år af tosprogede børn viser forskelle i pigers og drenge sproglige og sociale udvikling – grundigt og interessant uden at bringe meget nyt

J. Normann Jørgensen (red.):
*En køn strid. Sprog, magt og køn
hos tosprogede børn og unge*
Roskilde Universitetsforlag 2001. 142 s. 128 kr.

Af Kirsten Gomard

På grundlag af samtaler mellem tosprogede børn fra Køge undersøger *En køn strid* sprog hos børn og unge i Danmark med tyrkisk som modersmål og dansk som andetsprog. Samtalerne fandt sted i en længdeundersøgelse gennem et helt skoleforløb fra 1. til 9. klasse. Og ikke mindst på grund af dette længdeperspektiv bliver den interessant. Titlen "En køn strid" spiller på, at undersøgelsen i sit design og sine resultater forholder sig til det, forfatterne kalder den klassiske feministiske kønssprogforskning.

I indledningskapitlet beskriver udgiveren J. Normann Jørgensen sproglig variation og social variation med særligt henblik på sociolingvistiske forståelser af begreber som 'mangel' (set i forhold til et normsprog), 'differens' (som sætter spørgsmålstejn ved begrebet sproglig norm) og endelig 'dominans', (hvor bestemte sproglige variationer tildeles særlig status, fx dansk over for tyrkisk i danske offentlige sammenhænge). Endvidere introduceres og diskuteres teorier om tosprogethed. Indledningskapitlet er kortfattet, præcist og velformuleret og kan i sin klarhed fungere som introduktion for ikke-fagfolk.

Kapitel 2, "Når de to køn taler", af Louise Orth Olsen tilstræber et lignende formidlende niveau i en introduktion af forskning omkring sprog og køn. På baggrund af hovedsagelig amerikansk forskning præsenteres i yderst kortfattet form forskningsresultater, der peger på mænds sproglige dominans over kvinder og kvinders underlegne sprog. Den mere positive version præsenteres også: Kvinder bruger sproget til at skabe intimitet, mens mænd bruger sproget til at demonstrere viden og kunnen.

Subkulturer

Disse forskningsresultater kontekstualiseres imidlertid ikke. Det gøres således ikke klart, at de hænger sammen med forskellige feministiske teorier: På den ene side en teoridannelse, der ser forholdet mellem kvinder og mænd i lyset af dominans og undertrykkelse, og på den anden side en teoridannelse, der ser kvinder og mænd som to adskilte subkulturer med dertil hørende forskellige sprog. Og det undrer desuden, at forskningen i sprog og køn i de nordiske lande behandles me-

get stedmoderligt. Havde den haft en mere fremtrædende plads, havde forfatterne måske undgået de stereotyper, der på grundlag af den amerikanske forskning danner afsæt for hypoteser og vurderinger. (En kortfattet oversigt over forskning i sprog og køn i de nordiske lande findes fx i Nora 2, 2001 redigeret af Mette Kunøe og Kirsten Gomard).

Efter de to første meget letforståelige kapitler er man som læser sporet ind på, at dette er en formidlen bog, men der har man gjort regning uden bogens to hovedkapitler. I Kapitel 3 behandler Trine Esdahl "Variation og udvikling: Kodevalg og fokus i pigers og drenge samtaler". Her får man sin sag for som læser. Trine Esdahl, der benytter sig af kvantitativ sociolingvistik, forklarer omhyggeligt sin fremgangsmåde, men præsenterer derefter sine resultater i indviklede tabeller, der på grund af mangelfulde forklaringer umiddelbart kun virker læselige for specialister. De grafer og kurver, hun opstiller, er mere tilgængelige. Men resultaterne er interessante.

Sproglig politik i folkeskolen

Under kodevalg undersøges børnenes brug af tyrkisk og af dansk og af blandet tale med elementer fra begge sprog op gennem skoleforløbet. Et hovedresultat er, at dansk kommer til at spille en større og større rolle på bekostning af tyrkisk, jo ældre børnene bliver. Det undrer selvfølgelig ikke, når man betænker den danske folkeskoles sproglige politik over for mindretal. Men i 9. klasse brydes det danske sprogs dominans, og tyrkisk og dansk synes at have samme status for børnene.

Det præsenteres af forfatteren som en positiv udvikling i lyset af det teoretiske udgangspunkt, at tosprogede ikke lider af en mangel, en 'halvsprogethed', på begge sprog, men derimod udviser en målrettet, systematisk sproglig adfærd, som er rationel og tjener en række sociale og andre formål. Hvordan det i fremtiden skal gå på dette punkt, kan man jo godt have sine bange anelser om på grundlag af den nuværende regerings integrationsbestræbelser, hvor modersmålsundervisning skal nedprioriteres!

I kønstermer er det interessante resultat, at der er en tendens til, at pigerne taler mere dansk end drengene og fører an i udviklingen mod dansk. Drengene taler mere tyrkisk end pigerne.

I undersøgelsen af fokus efterprøver forfatteren hypotesen om, at kvinder er mere relationsorienterede, mens mænd i højere grad fokuserer på sagsforhold.

Denne forskel bekræftes imidlertid ikke i det foreliggende materiale.

Pigers og drenges samtaler

Det andet hovedkapitel - af Lian Malai Madsen og Jane Lykke Nielsen - omhandler "Konkurrence og kohærens: Initiativer og responser i pigers og drenges samtaler". Hvordan forløber udviklingen i pigers og drenges samtaler set under synsvinklerne 'kohærens' og 'dominans'. Basis er turtagningssystemet, der som model for samtalekompetence går igen i mange undersøgelser, her forfinet og differentieret med henblik på at vurdere forskellige former for initiativ og respons.

Igen forklares fremgangsmåden omhyggeligt, men det skal ikke skjules, at også dette er en sag for specialister. Og endnu engang er resultaterne interessante: Både piger og drenge udvikler større kohærens i samtalerne gennem deres opvækst. Men i enkønnede grupper er drengenes samtaler mere kohærente end pigernes. I de rene pigegrupper finder forfatterne mere dominans- og konkurrenceprægede samtaler. Dette går fuldstændig på tværs af sprog- og køn-forskningens resultater i de undersøgelser, forfatterne sammenligner med. Når pigerne derimod interagerer med drengene, ændrer de deres sproglige adfærd i retning af større kohærens. Drengene taler ikke forskelligt i enkønnede og kønsblandede grupper.

Det sproglige repertoire

I afslutningskapitlet, der er skrevet af samtlige forfattere, igen på et formidlende niveau, vurderes resultaterne i lyset af "Sprog, køn og dominans". De sammenfatter:

- at der mod forventning ikke er påfaldende mere fokus på sociale relationer i pigernes samtaler end i drengenes
- at piger tilsyneladende overalt går foran i de udviklinger, der er fælles for kønnene
- at pigerne tilsyneladende besidder mere sproglig fleksibilitet end drengene
- at der er større indbyrdes forskelle mellem pigerne end mellem drengene
- at - og vigtigst - pigerne er mere sprogligt dominans- og konkurrenceprægede end drengene. Herved afkræftes hypotesen, at drengene skulle undertrykke pigerne sprogligt.

Det sidste er jeg ikke så sikker på, da materialet hovedsagelig er fremkommet i enkønnede samtaler, og der dermed ikke har været megen lejlighed til at undersøge magt og dominans i tokønnede grupper. Det er jo i hvert fald tankevækkende, at selvom nogle piger i enkønnede grupper optræder som nogle skrappe siskener, så har piger ikke den samme adfærd, når de er i gruppe med drenge.

Materialet tyder ganske vist ikke på, at drengene dominerer pigerne aktivt, men pigerne tilpasser sig til gengæld og lader være med at dominere drengene, selvom de enkønnede samtaler viser, at piger er i besiddelse af det sproglige repertoire, der kan bruges til at konstituere dominans.

Forklaringen på pigers og drenges forskellige adfærd, hvad angår dominans i de enkønnede grupper, søges under henvisning til gruppestrukturen og adfærden i de samme pige- og drengegrupper, sådan som den er analyseret af Pia Quist, en anden medarbejder i projektet. Forfatterne mener, at drengene opnår deres position i drengegruppen ved fysisk dominans såsom sportsudøvelse og slåskampe. Pigernes dominans i pigegruppen etableres derimod med sproglige midler. De manipulerer, og det så det kan påvises på det sproglige mikroniveau.

Men hvad så med pigernes adfærd i de kønsblandede grupper? Her antydes to mulige forklaringer, der kan spille sammen: For det første, at pigernes strategier ikke virker i en samtale med drengene, og derfor tilpasser pigerne sig. For det andet, at pigerne har evnen til at ændre på deres sprogbrug, mens dette ikke er muligt for drengene. Den lader vi lige stå i luften.

Køn som konstruktioner

I konklusionen, som jeg nu har refereret den, er det implicit differenceteorier, der er på spil: forskelle mellem pigers og drenges sprog, betinget af forskellene mellem kulturerne i enkønnede kammeratskabsgrupper. Pigers og drenges adfærd er forskellig. Men det er deres evner tilsyneladende også. Og hvorfor så det? Skyldes forskellen i evner måske først og fremmest, at piger i højere grad tilpasser sig og dermed opøver den fleksibilitet, som undersøgelsen kan konstatere.

Forfatterne siger selv, at der ikke er nogen enkel konklusion, men at kønsforskelle ikke kan opstilles så kategorisk som i de klassiske, feministiske, sociolinguistiske beskrivelser. De vælger i stedet at betragte køn som konstruktioner, hvor sproglig variation er et af midlerne til at konstruere køn med. Her er jeg ganske enig, men i nordisk sammenhæng er dette synspunkt nu ikke så nyt.

Så uanset det grundige analytiske arbejde og de meget interessante resultater, synes jeg, at forfatterne i deres diskussion med 'den klassiske, feministiske lingvistik' render åbne døre ind. En uddybning af tankerne om, hvordan den konstaterede sproglige variation bruges som middel til at konstruere køn ville derimod have været overordentlig givtig.

Kirsten Gomard er cand.mag., lektor og centerleder ved Center for Europæiske Kulturstudier med Afdeling for Kønsforskning, Aarhus. Universitet.